

ОСОБЛИВОСТІ ВІДМЕЖУВАННЯ ЗАЛИШЕННЯ В НЕБЕЗПЕЦІ ВІД ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Євгенія Пилипенко,

*здобувачка кафедри кримінального права та кримінології
Донецького юридичного інституту*

У статті розглядаються проблемні питання відмежування залишення в небезпеці (ст. 135 Кримінального кодексу України) від інших злочинів проти життя та здоров'я особи, досліджуються спільні та відмінні ознаки і властивості цих складів злочинів.

Ключові слова: залишення в небезпеці, суміжні склади злочинів, відмежування від суміжних складів злочинів.

Залишення в небезпеці згідно з чинним кримінальним законодавством України відноситься до злочинів проти життя та здоров'я особи. У відповідний розділ Кримінального кодексу (далі – КК) України входить 31 стаття, родовим об'єктом посягання яких є суспільні відносини у сфері забезпечення життя та здоров'я осіб. Однак, незважаючи на те, що ці злочини охоплюють єдиний об'єкт посягання, вони все ж різняться за об'єктивною стороною, суб'єктом і суб'єктивною стороною. Саме цей факт слід брати до уваги при проведенні кваліфікації дій особи, яка вчинила злочин, оскільки правильна кваліфікація дій суб'єкта злочину не тільки впливатиме на строк та обсяг проведення розслідування за кримінальною справою, а й дозволить суду своїм вироком призначити справедливий і достатній саме для виправлення злочинця та попередження скоєння подібних злочинів із боку інших осіб вид покарання. Тому важливо розмежовувати склади злочинів, що відносяться до одного родового об'єкта посягання.

Окремі питання відмежування злочинів висвітлювались у роботах І. Гореліка, О. Дудорова, В. Касинюка, Н. Мірошніченко, М. Хавронюка, однак проблема відмежування залишення в небезпеці від інших суміжних злочинів не була об'єктом комплексного дослідження й аналізу в кримінальному праві України, тому вона потребує більш глибокого вивчення та наукового дослідження.

Метою цієї статті є детальне вивчення та дослідження особливостей відмежування залишення в небезпеці від інших суміжних із ним злочинів.

Серед суміжних із залишенням у небезпеці злочинів слід визначити злочини, перед-

бачені статтями 117, 136, 137, 139 КК, та адміністративне правопорушення, передбачене ст. 122⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Щоб зрозуміти чим саме різняться ці злочини, необхідно проаналізувати складові елементи кожного злочину окремо та в порівнянні з залишенням у небезпеці.

Так, ст. 117 КК, що суміжна з частинами 2, 3 ст. 135 КК України, передбачає кримінальну відповідальність за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Безпосереднім об'єктом посягання зазначеного злочину є життя новонародженої дитини.

Об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 117 КК України, складається з трьох взаємопов'язаних елементів: діяння, що виражаються у формі дії чи бездіяльності, наслідку у вигляді смерті потерпілого та причинного зв'язку між діянням і наслідком (злочин із матеріальним складом). Обов'язковим елементом об'єктивної сторони цього складу злочину є час і певна обстановка – діяння може бути вчинене лише під час пологів або відразу після пологів (оскільки під час пологів і деякий час після них жінка перебуває в особливому фізичному та психічному стані, що послаблює її здатність повністю усвідомлювати свої дії та керуватися ними [1, с. 119; 2, с. 83].

Об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 135 КК, характеризується тільки діянням у формі бездіяльності, тому це злочин із формальним складом (на відміну від злочину, передбаченого ст. 117 КК України). Однак, якщо дії винної особи кваліфікуватимуться за частинами 2 та 3 ст. 135 КК, цей злочин буде злочином з матеріальним складом. Різниця між цими складами злочинів полягає також, у тому, що за ч. 2 ст. 135

КК мати дитини не повинна знаходитись у зумовленому пологами стані. Що стосується різниці в наслідках зазначених складів злочину, то за ст. 117 КК це завжди смерть новонародженої дитини, а за частинами 2, 3 ст. 135 КК – смерть або інші тяжкі наслідки (під іншими тяжкими наслідками слід розуміти спричинення потерпілому тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, а також знищення його безвісти).

Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 117 КК України може бути лише мати потерпілої дитини, яка є осудною і на момент вчинення злочину досягла 14-річного віку [3, с. 45]. Суб'єктом злочину, передбаченого частинами 2, 3 ст. 135 КК, також може бути лише мати потерпілої дитини, яка є осудною і на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку.

Суб'єктивна сторона умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини характеризується прямим або непрямим умислом. Психічне ставлення особи при вчиненні цього злочину характеризують такі особливості:

- його вчинення зумовлене емоційною напругою, викликаною вагітністю та пологами, психічними процесами, що їх супроводжували (зокрема сімейним конфліктом, подружньою зрадою, матеріальними й іншими соціально-побутовими негараздами);

- тимчасовий психічний розлад послаблює здатність матері усвідомлювати свої дії та керувати ними, у зв'язку з чим вона є обмежено осудною.

Із суб'єктивної сторони злочин, передбачений частинами 2, 3 ст. 135 КК України, характеризується прямим умислом: мати усвідомлює суспільно небезпечний характер своєї бездіяльності, однак бажає діяти та діє саме так, але психічне відношення до можливих наслідків може характеризуватися тільки неосторожністю (змішана форма вини) [4, с. 293].

Заслуговує на увагу те, що зазначені злочини різняться між собою й мірою покарання. Санкція ст. 117 КК України передбачає покарання у вигляді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк, а частинами 2, 3 ст. 135 КК передбачають покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до восьми років.

Залишення в небезпеці (ст. 135 КК) також слід відмежовувати від такого складу злочину, як ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (ст. 136 КК). Ці злочини схожі між собою тим, що потерпілого залишають у небезпечному для життя стані, отже, безпосереднім об'єктом таких злочинів є життя особи.

Об'єктивна сторона злочинів, передбачених статтями 135, 136 КК України, має певні відмінності, що дозволяє розмежовувати їх.

Так, об'єктивна сторона залишення в небезпеці характеризується двома видами злочинної бездіяльності: так звана бездіяльність-невтручання, що полягає у невиконанні особою обов'язку щодо надання необхідної допомоги потерпілому, який перебуває у небезпечному для життя стані; бездіяльність, спричинена попередніми діями особи, яка поставила тим самим потерпілого в небезпечний для життя стан.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 136 КК, полягає тільки у бездіяльності-невтручання – особа не надає допомоги іншій особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, коли винна особа не повідомляє належним установам чи особам про знаходження іншої особи (потерпілого) в небезпечному для життя стані.

Що стосується наслідків злочинів, передбачених статтями 135, 136 КК України, то слід зазначити, що злочини, кваліфіковані за частинами 1, 2 ст. 135 КК, є злочинами з формальним складом, тобто для визнання злочину закінченим настання наслідків не потрібне. Злочини, передбачені ч. 3 ст. 135 КК, є злочинами з матеріальним складом, тобто настання наслідків для визнання злочину закінченим є обов'язковою умовою.

Слід зазначити, що ст. 136 КК України охоплює декілька складів злочину, які передбачають настання наслідків. Це злочини, передбачені ч. 1 ст. 136 КК та ч. 3 ст. 136 КК. Злочин, передбачений ч. 2 ст. 136 КК України, є злочинном із формальним складом.

Суб'єкти злочинів, передбачених статтями 135, 136, також мають певну відмінність між собою. Так, суб'єктом злочину, передбаченого ст. 135 КК, можуть бути дві категорії осіб: які зобов'язані турбуватися про осіб, які перебувають у небезпечному для життя стані; які самі поставили потерпілого в небезпечний для життя стан. Іншими словами, суб'єкт злочину, передбаченого ст. 135 КК України, наділений певними обов'язковими характеристиками, отже, є спеціальним. Крім того, він повинен бути осудною особою та на момент скоєння злочину досягти 16-річного віку.

Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 136 КК, є фізична осудна особа, яка на момент скоєння злочину досягла 16-річного віку, однак не зобов'язана була турбуватися про потерпілого та не ставила його своїми діями в небезпечний для життя стан, тобто суб'єкт злочину загальний.

Суб'єктивна сторона злочинів, передбачених статтями 135, 136 КК України, характеризується умислом щодо самого діяння. Що стосується наслідків цих видів злочинів, то за ст. 135 КК ставлення суб'єкта злочину до них завжди характеризується неосторож-

ністю, а за ст. 136 КК ставлення суб'єкта злочину може характеризуватися як умислом, так і необережністю.

Аналіз санкцій статей 135 та 136 КК України свідчить, що види покарання за скоєння злочину, передбаченого ст. 136 КК більш м'які, ніж за скоєння злочину, передбаченого ст. 135 КК, тобто залишення в небезпеці має більшу тяжкість і соціальну небезпеку в порівнянні із злочином, передбаченим ст. 136 КК України.

Наступним складом злочину, від якого слід відмежовувати залишення в небезпеці (ст. 135 КК України), є неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей (ст. 137). Об'єктом посягання злочину, передбаченого ст. 137 КК, на відміну від залишення в небезпеці (ст. 135 КК) є не тільки життя, а й здоров'я особи. Крім того, особа потерпілого має чітко виражену обов'язкову властивість – обмеження у віці, тобто вона повинна бути неповнолітньою (дитиною). Дитиною є особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. вона не набуде права повнолітнього раніше.

Набуття права повнолітньої особи до досягнення 18 років можливе у випадку одруження цієї особи. Згідно із ст. 34 Цивільного кодексу України громадянин, який у випадках, передбачених чинним законодавством, одружився до досягнення 18-річного віку, набуває повної дієздатності з моменту одруження.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 137 КК України, складається з таких обов'язкових елементів: діяння у вигляді невиконання або неналежного виконання особою своїх професійних чи службових обов'язків щодо охорони життя та здоров'я неповнолітніх, спосіб його скоєння (недбале або несумлінне відношення до своїх обов'язків); наслідки у вигляді істотної шкоди здоров'ю потерпілого (ч. 1), його смерті або інших тяжких наслідків (ч. 2 ст. 137); причинний зв'язок між діянням і наслідками, тобто злочин, передбачений ст. 137, на відміну від злочину, передбаченого ст. 135 (окрім ч. 3 ст. 135), є злочином з матеріальним складом [3, с. 319].

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 137 КК України, – спеціальний, тобто це особа, на яку у зв'язку з виконанням нею певної роботи або заняттям певної посади покладені обов'язки з охорони життя та здоров'я неповнолітніх, у тому числі обов'язки контролю виконання таких обов'язків іншими особами. Зокрема, згідно із Законом України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 р. суб'єктами злочину можуть бути посадові особи та співробітники органів та закладів охорони здоров'я, освіти, які зобов'язані здійснювати

контроль за охороною здоров'я дітей, проведенням оздоровчих заходів у дитячих виховних і навчальних закладах.

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 135 КК України, також є спеціальним, але, на відміну від суб'єкта ст. 137 КК невиконання обов'язку вчинення певних дій стосується не тільки дітей, а й інших осіб, відносно яких покладено обов'язок турботи.

Що стосується суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 137 КК України, то, на відміну від суб'єктивної сторони залишення в небезпеці (де саме діяння характеризується умислом), вина особи у скоєнні злочину за ст. 137 виражається у формі як умислу, так і необережності. Ставлення до наслідків характеризується тільки необережністю.

Ще один злочин, від якого слід відмежовувати залишення в небезпеці, – ненадання допомоги хворому медичним працівником (ст. 139 КК України).

Основними факторами, що розмежовують ці два злочини між собою є: в об'єктивній стороні злочину, передбаченого ст. 139 КК, відсутня така обставина, як небезпечний для життя стан, що безпосередньо передбачений ст. 135; суб'єктом злочину за ст. 139 КК може бути тільки медичний працівник. Слід зазначити, що суб'єктом злочину можуть бути не тільки медичні працівники, які працюють у закладах охорони здоров'я, а й особи, які згідно з чинним законодавством мають право займатися індивідуальною підприємницькою діяльністю в галузі охорони здоров'я [3, с. 325].

Заслугує також на увагу відмежування залишення в небезпеці (ст. 135 КК) від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 122⁴ КУпАП.

Найважливішим фактором, за яким можна відокремити залишення в небезпеці (ст. 135 КК) від залишення місця дорожньо-транспортної пригоди (ст. 122⁴ КУпАП), є об'єкт посягання. При залишенні в небезпеці об'єктом виступає життя особи, а при залишенні місця дорожньо-транспортної пригоди (далі – ДТП) – суспільні відносини у сфері безпеки дорожнього руху.

Об'єктивна сторона правопорушення за ст. 122⁴ КУпАП, як і злочину, передбаченого ст. 135 КК України (крім ч. 3 ст. 135), не передбачає настання наслідків, як обов'язкового елементу, тобто є відповідно правопорушенням із формальним складом. Залишення місця ДТП (ст. 122⁴ КУпАП) на відміну від залишення в небезпеці (ст. 135 КК) не містить у собі обов'язкової, як для залишення в небезпеці, обставини – небезпечного для життя стану, а тому настання шкідливих наслідків для життя та здоров'я особи не охоплюється складом правопорушення, передбаченого ст. 122⁴ КУпАП.

Суб'єкт правопорушення, передбачений ст. 122⁴ КУпАП, на відміну від залишення в небезпеці (ст. 135 КК), охоплює тільки одну категорію осіб – учасників дорожнього руху (водіїв, пішоходів, пасажирів) [5, с. 8].

Суб'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ст. 122⁴ КУпАП, як і в залишенні в небезпеці (ст. 135 КК України), характеризується діянням у формі умислу, однак, на відміну від злочину, передбаченого ч. 3 ст. 135 КК, не передбачає настання наслідків, тому суб'єктивна сторона залишення місця ДТП (ст. 122⁴ КУпАП) охоплює відношення особи тільки до діяння.

Викладене дозволяє зробити **висновок**, що для правильної кваліфікації такого злочину, як залишення в небезпеці (ст. 135 КК України), його необхідно відмежовувати від інших складів злочинів проти життя та здоров'я особи, а також від адміністративного

правопорушення – за відмінністю в елементах складу злочину та правопорушення, а саме – об'єктом, об'єктивною стороною, суб'єктом і суб'єктивною стороною.

Література

1. *Кругликов Л., Каплин М.* Посягательства на личность и уголовная ответственность // Уголовное право. – 2000. – № 3.
2. *Трясоумов Н. А.* Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с убийствами матерью новорожденного ребенка (ст. 106 УК РФ): дис. ... канд. юрид. наук. – Екатеринбург, 2002. – 193 с.
3. *Яценко С. С.* Научно-практический комментарий к Криминальному кодексу Украины. – К., 2004. – 1096 с.
4. *Мельник М. І.* Научно-практический комментарий к Криминальному кодексу Украины. – К., 2004. – 1056 с.
5. *Правила дорожнього руху.* – К., 2010. – 64 с.

In the article the problem questions of delimitation of abandonment are considered in a danger (art. 135 of Criminal code of Ukraine) from other crimes against life and health of personality. General and distinctive signs and properties of these compositions of crimes are investigational.

В статті розглядаються проблемні питання обмеження оставлення в небезпеці (ст. 135 Уголовного кодексу України) від других преступлений против жизни и здоровья личности, исследуются общие и отличительные признаки и свойства этих составов преступлений.

